

У 2006 році на Дніпропетровщині було прийнято Програму формування та розвитку національної екологічної мережі області до 2015 року. За час її дії, а, точніше, за останні шість років створено 48 заказників, причому нинішнього року найбільше — чотирнадцять. Завдяки цьому заповідна площа збільшилася на 52,6 тис. га.

Всього в області налічується 170 об'єктів природно-заповідного фонду, загальна площа яких перевищує 88 тис. га. З них статус загальнодержавного значення мають 30 заповідних територій — близько 30 тис. га, інші 140 об'єктів — близько 58 тис. га — місцевого значення.

За шість років НА ДНІПРОПЕТРОВЩИНІ СТВОРИЛИ 48 заказників

А щоб вийти на нормативний рівень,
заповідні території
розширять більш як утричі

ЧИМ БАГАТЕ ПРИОРІЛЛЯ

Басейн Орелі — лівої притоки Дніпра — найбагатший на «червоно-книжну» фауну і флору. Орнітологи називають його пташиним Ельдорадо — у різні пори року долина річки дає прихисток понад 170 видам пернатих.

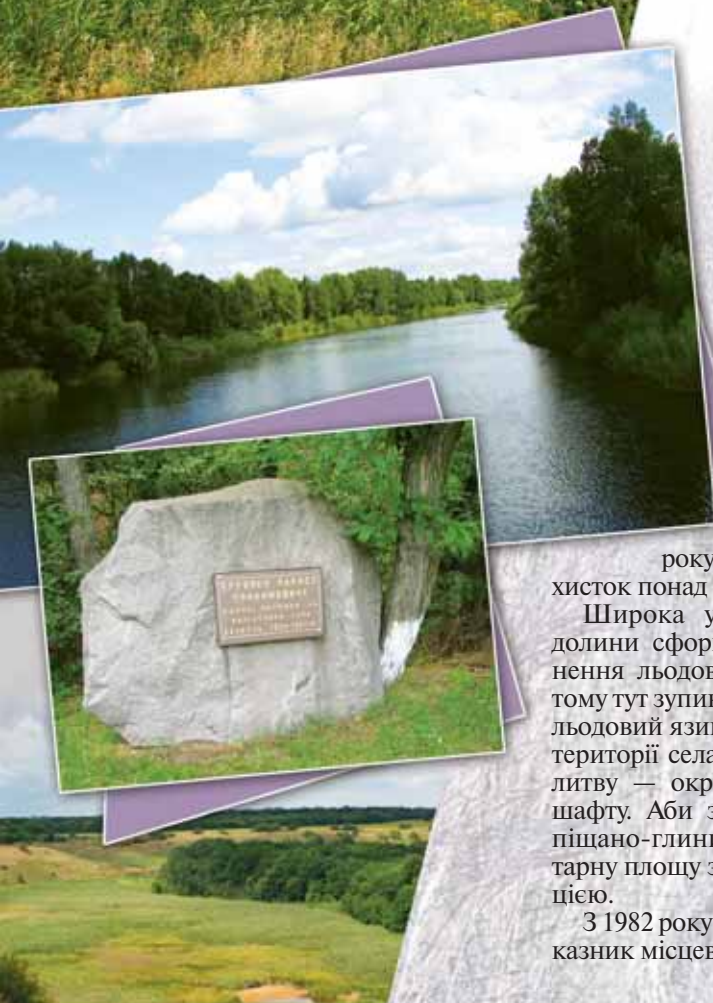
Широка улоговина Орільської долини сформувалася в період танення льодовиків. 300 тисяч років тому тут зупинився 12-кілометровий льодовий язик, лишивши по собі на території села Китайгород гору Калитву — окрасу тутешнього ландшафту. Аби запобігти розмиванню піщано-глинистих порід, 400-гектарну площу засадила тут білою акацією.

З 1982 року — це ландшафтний заказник місцевого значення.

Схожі за унікальністю, але ще багатші різноманітністю, загальнозоологічний та орнітологічний заказники «Таромський уступ» та «Обухівські плавні», що розкинулися у межах Дніпропетровського та Петриківського районів на площі понад 3766 га, послужили базою для створення єдиного на Дніпропетровщині природного заповідника «Дніпропетровсько-Орільський», який, до речі, з 1990 року має статус природоохоронної науково-дослідної установи загальнодержавного значення.

Рельєф заповідника — це долини Дніпра та заплави його притоки Орелі — неповторна акваторія двох річок, що у центральній і північних частинах через бугристо-гривисторівнинну місцину переходить у піщаний степ. Піщані тераси під впливом вітру, особливо на підвищеннях, перетворилися на бархани заввишки 65-70 метрів. На цьому дикому

рельєфі домінують різноманітні види рослинності, серед яких переважають степові види. Тут зустрічаються рідкісні види рослин, зокрема, північний степовий вид — білий цвіркун. На підвищеннях, особливо на барханих, зустрічаються рідкісні види рослинності, зокрема, північний степовий вид — білий цвіркун.

острівці, затиснутому двома промисловими гігантами — Дніпропетровськом і Дніпродзержинськом, росте до восьмисот видів рослин: три з них у Європейському червоному списку, одинадцять занесені до Червоної книги України і 64 види віднесені до рідкісних на Дніпропетровщині. А ще тут понад дві тисячі видів природної фауни. Дванадцять з них занесені до Європейського червоного списку, 39 — до Червоної книги України, 139 видів належить до таких, які треба особливо охороняти, згідно з Бернською конвенцією, майже сорок видів занесені до регіонального Червоного списку.

Заповідник фінансується з державного бюджету. Крім того, з коштів, що надходять від екологічного податку до обласної казни, щороку виділяється субвенція на розвиток матеріально-технічної бази для наукових досліджень та вдосконалення охорони території. У попередні роки понад півтора мільйона гривень витрачено для будівництва лабораторного корпусу. Цього року виділено більше ніж вісімсот тисяч гривень на придбання техніки та обладнання, необхідного для протипожежних заходів.

Ландшафтний заказник «Приорільський» — загальнодержавного значення площею 6148 гектарів — створений п'ятнадцять років тому, найбільший в області і входить до п'ятірки найбільших в Україні. Нині він розташований на території Магдалинівського і Новомосковського районів — у перспективі має перетворитися на національний природний парк і розширитися ще на три райони — Царичанський, Петриківський і Юр'ївський.

Обласна програма передбачає ще 17 регіональних ландшафтних парків. Уже створено три: у 2008 році — «Придніпровський» в Солонянському районі, у 2010-му — «Дніпровські ліси» в Дніпропетровському районі і частково на території обласного центру, у 2012-му — «Самарські плавні» в Новомосковському районі.

Урочище «Лелія», окрім природної, має ще й історичну цінність, оскільки саме тут збереглася майже недоторканою частина Української укріпленої лінії, спорудженої у 1735-39 роках для захисту від кримських татар і турків.

— Прокладалася вона по правому берегу Орелі майже на триста кілометрів. За різними даними, мала шістнадцять — вісімнадцять земляних фортець, систему мостів і прослужила тридцять з гаком років, — розповідає краєзнавець Анатолій БЛОКІНЬ. — У 60-х роках XVIII століття подібну лінію проклали на території сучасної Донеччини, і наша втратила свою актуальність.

З високих земляних валів, зарослих рідкісними травами, нам видно старе русло Орелі, зелену стрічку дубового гаю, а далі, на горизонті, село Залелію (тобто «за лінією» — у цьому випадку слово «лінія» трансформувалося в «лелію»). Крім Ца-

ричанки, далі по Орелі — Маячки, Нехворощі і Китайгорода, усі населені пункти на лівому і правому берегах Орелі — другої половини XVIII століття. Ці поселення пов'язані саме із спорудженням укріплення: вони виникли завдяки тому, що багато його будівників назавжди оселилися в цих краях.

Урочище «Лелія» — тридцять гектарів дубового лісу і первозданного степу — уже майже сорок років (із 1975-го) входять до реєстру заповідних зон і належать до державної власності.

А серед тих, що створені зовсім недавно, у червні нинішнього року, — заказник місцевого значення «Заплавка», розташований на площі 446 га у басейні річки з такою ж назвою. З одного боку до його межі підступає кукурудзяне поле, трохи далі видніються селянські садиби, демонструючи приклад добросусідства дикої природи і життєдіяльності людини.

Валерій РИЖЕНКОВ,

начальник відділу охорони навколишнього середовища, природних і земельних відносин Дніпропетровської обласної ради:

«НАШ ОБОВ'ЯЗОК — ЗНАЙТИ БАЛАНС МІЖ ЦІННІСТЮ ТЕРИТОРІЇ ТА ГОСПОДАРСЬКОЮ ПРАКТИКОЮ»

— За законом під час створення чи розширення природних заповідників загальнодержавного значення земельні ділянки вилучаються із користування, — розповідає начальник відділу охорони навколишнього середовища, природних і земельних відносин Дніпропетровської обласної ради Валерій РИЖЕНКОВ. — А землі під заказниками — як загальнодержавного, так і місцевого значення — залишаються у користуванні тих, хто ними володіє чи їх орендує. Але з обов'язковою умовою: не міняти цільового призначення цих земельних ділянок. Іншими словами: сінокоси, пасовиська, — а саме вони, як правило, потрапляють під заказники, — мають залишатися сінокосами й пасовиськами, їх не можна орати. Є ще деякі обмеження: на-

приклад, на сіножатях у межах заказників косити належить трохи пізніше, коли відцвінуть рідкісні та зникаючі види рослин.

— *Пам'ятається, кілька років тому на сесії обласної ради голова якоїсь із сілрад, де планувалося створити заказник, запевняв депутатів, що громада проти. В чому тут може бути конфлікт?*

— На територіях природно-заповідного фонду обмежується господарська діяльність, не дозволяється промисловий вилов риби. І якщо сілрада має інші плани стосовно цієї території, то, звичайно, вона відстоюватиме свої інтереси. Отож, треба знаходити баланс між цінністю території і господарською практикою. Ми ведемо велику роз'яснювальну роботу з населенням. Люди, на жаль, не завжди розуміють навіщо це.

— *А сільрада вкладає кошти в утримання заповідних земель чи несе якусь відповідальність?*

— Ні. Відповідальність за дотримання охоронних зобов'язань несуть власники і користувачі земельних ділянок, а не сільрада, — якщо заповідна територія знаходиться за межами населеного пункту (а це, як правило, саме так).

— *Хто ініціює створення заповідних територій і хто їх утримує?*

— Механізм практично однаковий — що для створення загальнодержавних заповідників і заказників, що для місцевих. Ініціювати може громадська природоохоронна чи наукова організація, органи місцевого самоуправління, підприємства. Готується клопотання, картографія, документи подаються до органа, уповноваженого приймати рішення. Після узгодження розробляється проект з науковим обґрунтуванням, на який знову ж таки треба зібрати низку погоджень.

Законом передбачено утримання заповідних територій за рахунок державного і місцевого бюджетів, а також фондів охорони навколишнього природного середовища.

— *В останні роки на Дніпропетровщині створено багато заказників. На яких землях?*

— В основному це зарезервовані землі, землі водного й лісового фондів та сільгоспугіддя — сінокоси і пасовиська. До природно-заповідного фонду відводиться також чимало порушених земель — наслідки діяльності гірничодобувних підприємств. Їх залишили, своєчасно не рекультивували, але природа сама відтворює тут біорізноманіття.

«Дніпровсько-Орільський» заповідник плануємо розширяти за рахунок земель Миколаївського степу в межах Петриківського району, які на сьогодні не передані у власність та користування.

— *Заповідники і заказники доступні для відпочинку людей?*

— Так, у спеціально відведених місцях. Зрозуміло, що вогнища тут палити заборонено, не можна розоряти гнізда. Тобто, певні обмеження є, але входити на цю територію не забороняється.

Віктор КУЗОРА,

голова правління громадської організації «Дніпровська природна інспекція»:

КАНАЛ «ДНІПРО — ДОНБАС» ЧИСТЯТЬ БІЛИЙ АМУР,

КОРОП І ТОВСТОЛОБИК

Голова Дніпропетровської обласної ради Євген УДОД, який разом із журналістами взяв участь в оглядовій поїздці заповідними місцями Приорілля, не раз наголошував: обласна влада прагне якомога більше залучати до цієї роботи громадськість. Щоб громада не тільки давала згоду на створення заказників, а й усіляко сприяла їх збереженню. І показав приклад такої співпраці, коли ми зупинилися біля каналу «Дніпро — Донбас».

Побудований він у 1976 році, сполучає найбільші річки України — Дніпро і Сіверський Донець і є важливим водним об'єктом одразу для кількох регіонів. Нині перебуває на балансі Агентства водних ресурсів України.

Основне його завдання — перекидання води з Дніпра до головної річки східної України — Сіверського Дінця, який до сімдесяти років минулого століття уже вкрай був виснажений індустріалізацією Донбасу і ледве міг забезпечити потреби промисловості, зрошувальних систем і населення.

Канал, шириною поверхні від 30 до 60 метрів і завглибшки чотири-п'ять метрів, починається в Дніпродзержинському водосховищі, дюкером проходить під річкою Оріль, на Харківщині з'єднується з Орільським і Краснопавлівським водосховищами, побудованими для забезпечення його безперебійної роботи в разі аварії, а далі самопливом, частково використовуючи русло річки Берека, досягає Сіверського Дінця. Має мережу дюкерів і насосних станцій. Воду перекачують за певним графіком, а от коли насоси не працюють, вода тут

«стоїть», внаслідок чого водойма замулюється і заростає.

— За радянських часів це був стратегічний об'єкт державної ваги, — розповідає головний інженер управління каналу «Дніпро — Донбас» Володимир ДУБАС. — Бо розрахований він на те, що вода з Дніпра перекидатиметься у Краснопавлівське водосховище для потреб Харкова, а потім — другою чергою — на Донеччину. Але до будівництва другої черги руки не дійшли, з часом чисельність наших працівників зменшилася і підтримувати русло в чистоті стало важко. Як наслідок, решітки постійно забивалися, а, отже, доводилося вмикати потужні насоси, що призводило до великих перевитрат електроенергії.

Проект очищення каналу методом біомеліорації розроблявся протягом 2008-2010 років провідними інститутами, які займаються вирішенням екологічних проблем, та профільним Міністерством у плідній співпраці з обласними органами влади, громадськими організаціями, господарниками. Результат навч: вже очищено 54 км — загальна протяжність на території області близько 170 км.

— Насправді це очищення водойми рибою, — пояснює голова правління громадської організації «Дніпровська природна інспекція» Віктор КУЗОРА. — Біомеліорацію активно застосовують за кордоном, в Україні подібний досвід є на Каховському каналі, а на території нашої області ми першими реалізували такий проєкт. Роботи тривають третій рік. За цей час в канал випущено близько 6 млн штук товстолобика, коропа і білого амура. Товстоло-

бик фільтрує воду від одноклітинних синьо-зелених водоростей, білий амур знищує вищу водну рослинність — роголижник, уруть, гречку земноводну, короп виїдає річкову дрейсену — ракушку, яка обліплює стіни, насосні агрегати. Рибу, якій 3-4 роки, вибиратимуть і постачатимуть на споживчий ринок. Натомість щороку, згідно з розрахунками, запускатимуть мальків, яких вирощує спеціально побудований Могилівський рибгосп. Екологічний баланс має скластися на п'ятий рік роботи.

Ми на власні очі переконалися, що і вода у каналі прозора, і береги чисті. Зариблення здійснює фермерське господарство «Схід», а відповідальність за протипожежну охорону, вивіз сміття, прибирання території взяла на себе громадська організація «Дніпровська природна інспекція».

На 150 метрів від осі водойми в один і в другий бік — санітарна зона, відведена проектом для експлуатації каналу, перебування тут сторонніх осіб заборонено. Раніше цю територію патрулювала міліція. Зараз члени громадської організації об'їжджають її чотири-п'ять разів на день. Розроблено спеціальну дозвільну систему для підприємств і організацій, які тут задіяні: їхні працівники можуть виловлювати до семи кілограмів риби, крім білого амура, коропа і товстолобика. А ловити є що, запевняють наші співрозмовники: за три роки тут достатньо розвелось лящів, карасів, линків, сомів.

— На сьогодні в очищення каналу вкладено близько 6,5 млн гривень, — каже Віктор Кузора. — А економія для держави на доочищенні води, за висновками Українського науково-дослідного інституту екологічних проблем, сягає 28 млн гривень. Сподіваємося, що за чотири-п'ять років весь канал на території області буде ось у такому зразковому стані.

КОМЕНТАР Євгена УДОДА,
голови Дніпропетровської обласної ради:

«ЗАКАЗНИКИ І ЗАПОВІДНИКИ ЗБЕРЕЖУТЬ НАМ ЛАНДШАФТИ, УНІКАЛЬНУ ФЛОРУ І ФАУНУ»

— Створення нових заказників і заповідних зон на Дніпропетровщині — це надважливе завдання для такої індустріальної області, як наша. Тут зберігається ландшафт, розвивається унікальна флора і фауна. Ми системно і послідовно розширюємо території, захищені від будь-якого впливу. Програму формування та розвитку національної екологічної мережі Дніпропетровської області було прийнято у 2006 році, але, на жаль, ні того року, ні 2007-го не добавилося жодного гектара до природно-заповідного фонду. Активна робота почалася у 2008-му — п'ять нових об'єктів на 10,7 тис. га, у 2009-му — сім (4,1 тис. га), у 2010-му — п'ять (7,4 тис. га), у 2011-му — десять (11,7 тис. га), у 2012-му — сім (6,3 тис. га). У 2013 році вже створено чотирнадцять об'єктів на загальній площі 12,4 тис. га. На найближчій сесії облради розглядатимемо питання про ще один новий заказник площею понад 600 гектарів на території Межівського району. Пла-

нуємо і надалі створювати щороку не менше 14 заповідних об'єктів.

У рамках партнерства між обласною владою, громадськими організаціями та бізнес-структурами налагоджена системна робота за для збереження заповідних зон області. Прикладом такої співпраці може слугувати реалізація проекту щодо очищення каналу Дніпро — Донбас методом біомеліорації. За оцінками спеціалістів, сьогодні це одна з найчистіших водойм на Дніпропетровщині.

Цей досвід ми будемо впроваджувати по всій області і об'єднувати в таких проектах зусилля всіх любителів природи.

На сьогодні заповідні території займають трохи більше 2,5% від загальної площі регіону. Щоб досягти планових показників нашої обласної програми, ці території треба розширити більш як утричі, — тоді ми вийдемо на нормативний рівень, тобто на 8%. Якщо працювати такими темпами, як зараз, то до 2020 року досягнемо мети.

**Тетяна КОЛЯДИНСЬКА,
Володимир ЗВІРКО**
Дніпропетровська область

Урочище «Лелія». В центрі — красзнавець Анатолій Білокінь, праворуч — голова обласної ради Євген Удод

